

Tudományos folyóiratok tartalomjegyzékeinek elrendezése

Tudományos folyóiratok tanulmányozását legtöbbször a tartalomjegyzékkel kezdik. A tartalomjegyzéknek több funkciót kell betöltenie. A kiadó szempontjából az a lényeges, hogy a tartalomjegyzék vonzó legyen és felkeltse az olvasó érdeklődését. Az olvasó viszont minél gyorsabban és különösebb erőfeszítés nélkül szeretné áttekinteni a folyóiratfüzet tartalmát.

A *Tel-Aviv-i Orvostudományi Egyetemen* vizsgálták a tartalomjegyzék kialakításának hatásosságát 14 különböző folyóirat esetében, 54 kutató orvos közreműködésével. A vizsgálat során az áttekinthetőség gyorsasága, a kihagyott kulcsszavak mennyisége és az olvasó egyéni véleménye tekintetében jelentős különbségeket találtak a folyóiratok között.

A tanulmány azért készült, hogy felmérje, *mennyiben befolyásolja a tartalomjegyzék kialakítása az áttekinthetőséget.*

Az áttekinthetőség mérésére a következő *paraméterek* hatását vizsgálták:

- betűméret;
- kihagyás az egyes tételek között;
- a szerző nevének és a cikk címének sorrendje;
- a szerző nevének vagy a cikk címének tipográfiai kiemelése;
- a szövegoszlop (hasáb) szélessége és elrendezése;
- az áttekintést közvetlenül nem érintő információk.

Az *1. táblázat* egyrészt a kiválasztott 14 folyóirat tartalomjegyzékeinek egy-egy tételét mutatja eredeti nagyságban, másrészt az értékeléseket közli.

Az áttekintéshez szükséges idő száz címszóra számolva 25,4 és 39,9 másodperc között váltakozott a 14 folyóirat esetében. Ez önmagában nem mond sokat, mert az olvasási sebesség egyénenként változó. Ezért minden résztvevőre rangsorolták időszükséglet szerint a 14 mintát, majd megállapították mindegyik tartalomjegyzék átlagos rangsorolását. Ennek sorrendjében közli a cikk 1-től 14-ig a tartalomjegyzékeket az *1. táblázat*-ban. A táblázat ezenkívül tartalmazza a vizsgálatban közreműködők által észre nem vett releváns kulcsszavak átlagos számát és a közreműködők egyéni értékelését is.

Mivel a vizsgálatot csupán kevés számú tartalomjegyzékre korlátozták, az egyes minták az esetek többségében egynél több paraméterben különböztek egymástól. Az adatok mégis iránymutatónak bizonyultak.

A cél elsősorban a címek áttekintése volt, a kulcsszavakat is ezekből válogatták ki. Jellemző, hogy a 13. számú minta kivételével a szerzők nevei is a címekkel azonos mezőben szerepeltek; nem véletlen tehát, hogy az áttekintés gyorsasága szempontjából ez a kivételes minta bizonyult a legjobbnak. Az a váratlanul tűnő eredmény, hogy a betűméret növelése és a címek között hely

kihagyása inkább csökkenti, sem mint növelné az áttekintés hatásosságát, szintén azt bizonyítja, hogy *minél koncentráltabb a releváns anyag, annál nagyobb az áttekintés hatásossága.*

Ami a szerző és a cím sorrendjét illeti, kiderült, hogy ha a cím megelőzi a szerzőt, akkor növekszik az áttekintés hatásossága. Ez is az előbbi tételből következik, mivel ez esetben a címek általában a tartalomjegyzék-oldal bal oldalára koncentrálnak és így mentesek a szerző nevében testet öltő irreleváns információtól. A megkérdezett kutatók 20%-a mégis úgy nyilatkozott, hogy a tartalomjegyzékek átfutása közben *a szerzők nevét is áttekinti.*

A címek terjedelmére vonatkozóan a folyóiratokban különböző álláspontok tükröződnek. Egyes folyóiratok rövid címeket használnak pontos kifejezésekkel, mások viszont a hosszú címeket, alcímeket részesítik előnyben, mondván, hogy ezek több információt tartalmaznak. Sok kutató szerint *a cím legyen minél rövidebb, de úgy, hogy még tartalmazzon minden szükséges információt.*

Az ideális tartalomjegyzék három kívánalma (gyors áttekinthetőség, egyszerű és hatásos kulcsszó-keresési lehetőség és az olvasó személyes szimpátiája) nincs ugyan szoros kapcsolatban egymással, de nem is mond ellent egymásnak, amint ezt a 13. sz. minta bizonyította.

A példákban az átlagos áttekintési idő 100 címszóra számítva 30 sec volt. Optimális elrendezéssel nem lehetetlen ezt az időt 20 sec-ra csökkenteni, ami már jelentős előnyt nyújtana.

A kulcsszavak megtalálásának fontosságát nem kell hangsúlyozni. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kísérlet során a veszteség 25%-os volt, pedig csak négy-négy kulcsszót kellett megtalálni. A valóságban a kutatóknak keresés közben sokkal több és kevésbé meghatározott kulcsszóra kell figyelniük.

Végül nem hanyagolható el a szubjektív szempont sem, mert a személyes szimpátia növeli az olvasó koncentráció képességét és csökkenti fáradtságát.

Az eredmények ismeretében megállapítható, hogy *lehetséges a tartalomjegyzékek elrendezésének javítása.* Ez azonban egy még szélesebb körű tanulmányt igényelne. A vizsgálatot azonban sokkal inkább speciálisan e célra szerkesztett tartalomjegyzékekkel kellene végezni, semmint a folyóiratokban már meglévővel.

/KALLNER, H. – MODAN, M. etc.: Contents page format in scientific journals – effect on efficiency and ease of scanning = Methods of Information in Medicine, 16. köt. 2. sz. 1977. p. 106–110./

(Novák István)

Az *1. és 2. táblázat* a következő oldalakon található.

14 tartalomjegyzék vizsgálati adatai Tartalomjegyzék-tételek (eredeti méretben)		Az észre nem vett kulcsszavak száma személynként	Áttekintési sebesség személynként sec/100 címszó	Az áttekinthetőség minősítése során a közreműködők hány százaléka tekintette a tételt a két	
				legjobb	legrosszabb
				közé esőnek	
1	JAMES FORMAN and SVEN BRITTON. Heterogeneity of the effector cells in the cytotoxic reaction against allogeneic lymphoma cells. . . . . 369 SALLY H. ZIGMOND and JAMES G. HIRSCH. Leukocyte locomotion and chemotaxis. New methods	0,97	26,2	-	83,3
2	SAIMON GORDON, CAROLYN S. RIPPS, and ZANVIL COHN. The preparation and properties of macrophage-L cell hybrids. . . . . 1187 R. M. GORCZYNSKI, R. G. MILLER, and R. A. PHILLIPS. In vivo requirement for	0,74	29,9	-	36,7
3	M. H. LITCHFIELD and A. A. B. SWAN. Cyclohexylamine Production and Physiological Measurements in Subjects Ingesting Sodium Cyclamate. . . . . 535 W. A. DARLINGTON, R. D. PARTOS, and K. W. RATTS. Correlation of Cholinesterase Inhibition	0,98	16,7	-	-
4	MAE S. WALTON, VIVIAN BECK BASTONE, and RONALD L. BARON. Subchronic Toxicity of Photo-dieldrin, A Photoelectrocomposition Product of Dieldrin . . . . . 62 LAURENCE M. CUMMINS and EUGENE T. KIMURA. Safety Evaluation of Selenium Sulfide Anti-	1,37	26,1	-	-
5	Effect of Pantopaque myelography on cerebrospinal fluid fractions. DARWIN J. FERRY, JR., RONALD GOODING, JIM C. STANDEFER, and G. MICHAEL WIESE. . . . . 167 Experimental cerebral revascularization with autogenous grafts. JOSEPH C. MAROON, and R. M.	1,28	30,1	50,0	-
6	Language Disorder, Convulsive Disorder, and Electroencephalographic Abnormalities Generoso Gascon, MD; David Victor, MD; Cesare T. Lombroso, MD, PhD; and Harold Goodglass, PhD, Boston . . . . . 156 Speed of Decision-Making Processes in Patients With Unilateral Cerebral Disease	1,39	32,1	83,3	-
7	Cardiac performance and myocardial contractility after experimental mechanical ventricular assistance . . . . . 876 David B. Melvin, M.D., David M. Conkle, M.D., Arthur J. Roberts, M.D., and Edward B. Stinson, M.D., Bethesda, Md. Correction of type B aortic arch interruption with ventricular and atrial	1,00	28,5	46,7	-
8	Imamura, N.: Evidence of Viral Implication in Experimental Leukemia Induced by N-Nitrosobutylurea in Mice . . . . . 47 Ono, T., Kurata, S., Wakabayashi, K., Sugawara, Y., Saito, M., and Ogawa, H.:	1,05	26,4	6,7	10,0
9	452 E. M. EVANS, J. M. WRIGGLESWORTH, K. BURDETT, and W. F. R. POVER. Studies on epithelial cells isolated from guinea pig small intestine 465 PÁL RÖHLICH, PER ANDERSON, and BÖRJE UVNÄS. Electron microscope ob-	0,89	28,8	6,7	20,0
10	Are hypertrophic astrocytes a sufficient criterion of Evolution of diabetes mellitus in a case of Friedreich's ataxia B. I. JOFFE, I. SEGAL, and W. COOPER. . . . . page 484 perinatal telencephalic leucoencephalopathy? ALAN LEVITON and FLOYD H. GILLES. . . . . page 383 Synaptogenesis in cell cultures of neurons and Superior orbital fissure syndrome J. F. HALLPIKE. . . . . page 486	0,97	31,0	3,3	26,7
11	The Effects of Attention, Stimulus Intensity, and Individual Differences on the Average Evoked Response. GAIL SCHECHTER and MONTE BUCHSBAUM . . . . . 3 Respiration Sinus Arrhythmia in Psychotic Children. LEONARD R. PIGGOTT, ALBERT F.	0,89	29,4	-	3,3
12	Respiratory insufficiency in patients with severe head injury. Kikushi Katsurada, M.D., Ryohei Yamada, M.D., Tsuyoshi Sugimoto, M.D., Osaka, Japan Radiographic marker for aorticocoronary vein grafts. James W.	0,68	30,0	60,0	-
13	The Oxygen Dissociation Curve of Whole Blood . . . . . 377 Stig Berglund Containing Haemoglobin Malmö Venous Output of ³ H-Thymidine-Labelled Lymphocytes . . . . . 387 Ulf Ernström & Göran Sandberg	0,78	25,4	36,7	-
14	GIRKE, W., KOVAŘÍK, J.: Elektrophoretische Serum- und Liquoreiweiß-Untersuchungen bei funikulärer Spinalerkrankung . . . . . 347 Serum and Spinal Fluid Electrophoresis in Funicular Spinal Disease LEHRL, S., DAUN, H., SCHMIDT, R.: Eine Abwandlung des HAWIE-Wort-	1,06	39,9	-	-

A vizsgált tartalomjegyzék-minták sorszámai a címalakok paraméterei szerint, és a paraméterek hatása az áttekinthetőségre

A tételek sorszámai a vizsgált paraméterek szerint		A paraméter hatása az áttekinthetőségre		
Paraméterek		A tétel sorszáma az 1. táblázatban	Észre nem vett kulcsszavak száma	Az áttekinthetőség sebessége
Betűméret	kicsi nagy	1 2	Nincs hatás	Kis betűméret növeli a sebességet
Kihagyás a tételek között	nincs van	3 4	Kihagyás növeli az észre nem vett kulcsszavak számát	Nincs hatás
Cím-szerző sorrend	nincs tipográfiai kiemelés van tipográfiai kiemelés vastagabb betűtípussal nagyobb betűtípussal	11 5,6 7	Nincs hatás	Szerző – cím sorrend: az áttekinthetőség sebessége növekszik: a tipográfiai kiemelés hatástalan. Cím-szerző sorrend: nagyobb betűtípus előnyös a címhez
Szerző-cím sorrend	nincs tipográfiai kiemelés van tipográfiai kiemelés vastagabb betűtípussal nagyobb betűtípussal	3,4 8 9		
Hasábformátum	Cím és szerzők ugyanazon hasábban két keskeny hasáb egy széles hasáb egy keskeny hasáb Cím és szerzők külön hasábban	10 11 12 13	Nincs hatás	Cím és szerző ugyanazon hasábban: a hasábszélességnek nincs hatása. Legjobbnak a 13. minta bizonyult: szerző külön hasábban
Az áttekinthetőség szempontjából irreleváns információ	Sok irreleváns információ Irreleváns információ külön hasábban	14 13	Nincs hatás	Irreleváns anyag jelentősen csökkenti a sebességet

*** **

FOLYÓIRATISMERTETÉS

Bemutatjuk a cseh könyvtárépítési, berendezési és műszaki fejlesztési folyóiratot, az Informace TÚK-ot.

A TÚK (Technické ústředí knihoven = Könyvtári Műszaki Központ) a prágai Állami Könyvtár egyik szervezeti egysége, amely – szerény előzményekből – 1973. január elsején alakult. Feladatai a következők:

1. A cseh könyvkiadás válogatott műveiről és a külföldi (főként szovjet) kézikönyvekről és monográfiákról nyomtatott katalóguscédulák szolgáltatása elsősorban a közművelődési és a kisebb szakkönyvtárak számára. 1976-ban a hetenkénti cédulakiadás keretében több mint 1500 sorozatban két milliót meghaladó cédulát, a kéthetenkénti kiadás keretében 920 sorozatban

több mint 600 ezer cédulát, a külföldi művek ajánlásának keretében pedig 74 sorozatban mintegy 70 ezer cédulát juttattak el a könyvtárakba. Ezzel párhuzamosan a TÚK szervezi a könyvtárakba kerülő művek könyvtári kötéssel és egyéb kiegészítésekkel való ellátását is.

2. Könyvtárépítési, berendezési és műszaki fejlesztési tanácsadás. 1973-ban a TÚK még csak 3 jelentősebb könyvtárépítési akcióról számolhatott be, 1976-ban pedig már 28-ról. A múlt évben a szolgáltatás megrendelői között kerekén 25%-ban voltak találhatók tudományos, felsőoktatási és szakkönyvtárak. A berendezési és műszaki fejlesztési funkcióit a TÚK az alkalmas gyártmányok felkutatásával, új gyártmányok kifejlesztésével, illetve termelésbe való bevezetésének